

Lana Hudeček i Milica Mihaljević

IMENICE – NA PRIMJERU MOCIJSKIH PARNJAKA¹**1. Uvod: obrada imenica u *Mrežniku***

Kako bi obrada bila što dosljednija, imenice se u *Mrežniku* obrađuju prema značenjskim skupinama. Uzorak podjele imenica prema značenjskim skupinama prikazan je u 1. tablici.

1. tablica: Neke značenjske skupine u *Mrežniku*

značenjska skupina	natuknice
naprava	baterija, brava, brisač, brklja, crpka, čegrtaljka, čitač, dalekozor, (odskočna) daska, dubinomjer, giljotina, glazbalo, greda, gromobran, hodalica, hvataljka, karika, kišobran, klapa, klopka, kočnica, kompas, kormilo, kotač, kutomjer, ljestve, ljuljačka, megafon, mijeh, mina, mišolovka, metronom, mjenjač, nosač, nosila, njihaljka, otvarač, padobran, parangal, penjalica, pomagalo, praćka, preča, prekidač, preslica, prigušivač, pročišćivač, projektil, raspršivač, rog, roštilj, ruče, sanjke, sat, sidro, sirena, sisaljka, sito, sjedalo, slavina, stalak, (tkalački) stan, stezaljka, stupica, svjetiljka, šestar, šiljilo, škare, štit, štitnik, štrcaljka, teleskop, termofor, termometar, tjesak, tipkalo, tobogan, toplomjer, truba, tuš, udica, upaljač, upravljač, vadičep, vaga, ventil, vez, vitao, vješala, volan, vratilo, vremeplov, zamka, zviždaljka, zvonce, zvono
naslov osobe	aga, arkandeo, ban, barun, beg, biskup, car, dahija, dalaj-lama, derviš, despot, dužd, faraon, grof, herceg, hodža, imam, kardinal, knez, kralj, maestro, maharadža, markiz, metropolit, nadbiskup, nadvojvoda, nuncij, otac, papa, primarijus, satrap, sultan, šah, šejk, šerif, velečasni, vojvoda, župan
mjeseci	siječanj, veljača, ožujak, travanj, svibanj, lipanj, srpanj, kolovoz, rujanj, listopad, studeni, prosinac
kemijski elementi	kovine: aluminij, bakar, barij, berilij, cezij, cink, kalcij, kalij, kobalt, kositar... nekovine: argon, dušik, fluor, fosfor, helij, jod, kisik, klor, neon, sumpor...
oborine	kiša, snijeg, susnježica, tuča
obroci	zajuttrak, doručak, užina, ručak, večera

Za svaku su skupinu izrađene tipske definicije te je zaključeno da će ih obrađivati isti obrađivač ili skupina obrađivača. Pri izradi *Mrežnika* izrađene su tipske definicije za više od 200 gramatičkih i značenjskih skupina. U 2. tablici donosi se nekoliko primjera tipskih definicija za botaničke nazive sa značenjem ‘biljka’ i ‘cvijet’, a u 3. tablici nekoliko primjera imenica koje označuju dio pribora za pripremu i konzumaciju jela, a koje u prenesenom

¹ Ovo se poglavlje djelomično temelji na radovima: Hudeček i Mihaljević 2019., 2020. i Mihaljević 2018., 2021.

značenju nastalom metonimijskim prijenosom označuju količinu.

2. tablica: Primjeri tipskih definicija za botaničke nazive sa značenjem ‘biljka’ i ‘cvijet’

jorgovan	tulipan	visibaba
2. <i>bot.</i> Jorgovan je grmolika listopadna ukrasna biljka iz porodice maslina s ljubičastim, plavim ili bijelim cvjetovima.	1. <i>bot.</i> Tulipan je lukovičasta ukrasna biljka iz porodice ljiljana dugačkih listova i stabljike s cvijetom različitih boja.	1. <i>bot.</i> Visibaba je proljetnica s podzemnim lukovicama tamnozelenih dugih uskih listova i bijelih cvjetova.
2. Jorgovan je dvospolni grozdasti veliki mirisni ljubičasti, plavi ili bijeli cvijet istoimene biljke.	2. Tulipan je cvijet istoimene biljke različitih boja u obliku čašice u kojoj se ističu prašnici i tučak.	2. Visibaba je bijeli cvijet istoimene proljetnice u obliku zvončića.

3. tablica: Primjeri tipskih definicija imenica koje označuju dio pribora za pripremu i konzumaciju jela te metonimijskim prijenosom količinu određenu njihovim obujmom

čaša	zdjela	žlica
1. Čaša je staklena, plastična ili papirnata posuda iz koje se pije.	1. Zdjela je dublja posuda u kojoj se priprema i poslužuje jelo.	1. Žlica je dio pribora za jelo kojim se tekuća hrana grabi iz tanjura i stavlja u usta.
2. <i>pren.</i> Čaša je količina čega koja stane u istoimenu posudu.	2. <i>pren.</i> Zdjela je količina čega koja stane u istoimenu posudu.	2. <i>pren.</i> Žlica je količina čega koja stane u istoimenu dio pribora za jelo.

Strukturu tipičnoga rječničkoga članka imenice prikazat ćemo na rječničkome članku imenice *imenica* (vidi 1. sliku).

imenica **imenica** im. ž. (G imenicē, DL imenici, A imenicu, I imenicōm; mn. NA imenice, G imenicā, DLI imenicama)
 gram. **Imenica je promjenjiva riječ kojom se označuju bića, stvari ili pojave, mijenja se po padežima i brojevima i ima svoj rod.**
 - *Imenice se dijele u pet velikih skupina (osobne imenice, imenice za stvari, mjesne imenice, imenice za glagolsku radnju ili radne imenice, mislene ili apstraktne imenice) slijedeći podjelu predloženu u Hrvatskoj gramatici.*
 - *Posve istovjetnu sklonidbu kao imenica *drob* imaju i tri jednosložne imenice *kist*, *pad* i *rat*.*
Kakva je imenica? brojiva, dvosložna, jednosložna, misaona, nebrojiva, opća, trosložna, vlastita
Što se s imenicom može? deklinirati je, koristiti se njome, sklanjati je, spomenuti je, upotrebljavati je
Koordinacija: glagol i imenica, pridjev i imenica, prijedlog i imenica, prilog i imenica, zamjenica i imenica
glagolska imenica
 gram. **Glagolska je imenica imenica tvorena od svršenih i nesvršenih glagola sufiksima: -nje, -će, -ba. koja označuje vršenje glagolske radnje ili rezultat svršene radnje.**
 - *Glagolska imenica od glagola „bojiti” glasi „bojenje”, a ne „bojanje”.*
 - *Glagolska imenica od glagola *zahladnjeti* koja znači ‘postati hladnim ili hladnijim’ jest *zahladnjenje*.*
Hrvatska školska gramatika: <http://gramatika.hr/pravilo/glagolske-imenice/18/#pravilo>
zbirna imenica gram.
Zbirna je imenica imenica koja označuje skup istovrsnih bića ili predmeta uzetih zajedno.
 - *Postoji i oblik za brojivu i nebrojivu množinu, kao i oblik zbirne množine (stručni naziv je zbirna imenica), koji označava veću gomilu, veću količinu nečega.*
 - *Budući da se u osnovnoj školi uči da je voće zbirna imenica i da je njena jednina komad voća pretpostavljam da je sav ženski svijet pod utjecajem izglednivanja na to zaboravio.*
 tvorenice: imenični
TVORENICA: imenički
Hrvatska školska gramatika: <http://gramatika.hr/pravilo/imenice/17/#pravilo>
Struna: <http://struna.ihj.hr/naziv/imenica/51225/#naziv>
Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihj.hr/kolokacije/search/?q=imenica&search_type=basic

1. slika: Rječnički članak imenice *imenica*

Za svaku je imenicu označen rod (*im. ž./m./s.*) te su navedeni svi oblici jednine i množine. Homonimni padežni oblici zajedno se navode (npr. *DL imenici*). Zatim se navode definicije kojima može prethoditi stilsko ili terminološka odrednica (u gornjemu primjeru *gram.*, u primjeru u 2. tablici *bot.*) i gramatička ograda. Gramatička se ograda nalazi uz pojedino značenje ako se riječ u tome značenju ostvaruje samo u određenim oblicima. Odnosi se na ograničenje u uporabi imenice u pojedinome značenju s obzirom na: **rod**, npr. imenica *izdajica*, koja je dvorodna u značenjima koja se odnose na osobu bez obzira na spol ili na mušku osobu, u značenjima u kojima se odnosi na žensku osobu ima gramatičku ogradu (*ž.*); **živost**, npr. imenica *skakavac*, kad se odnosi na životinju, ima gramatičku ogradu (*A skakavca*), a kad se odnosi na nož (*A skakavac*); **broj**, npr. imenica *ljubav* ima gramatičku ogradu (*jd.*) u značenju *rel.* ‘Ljubav je uz vjeru i nadu jedna od kršćanskih kreposti’; **veliko i malo početno slovo**, npr. imenica *crkva* ima ogradu (*Crkva*) u značenju *rel.* ‘Crkva je vjerska zajednica ili organizacija’ itd.

Nakon definicije navode se imeničke kolokacije uvedene kolokacijskim pitanjima i formulama, u gornjemu primjeru *Kakva je imenica?*, *Što se s imenicom može?*, *Koordinacija*:. Pod značenjima ili pod lemom mogu se navoditi i podnatuknice (u gornjemu primjeru *glagolska imenica* i *zbirna imenica*), koje imaju potpunu obradu. Uz imenice se često nalaze i vanjske poveznice, u gornjemu slučaju na odgovarajuće poglavlje iz *Hrvatske školske gramatike*, na terminološku bazu *Struna* te na *Kolokacijsku bazu hrvatskoga jezika*. U

rječničkome članku nalazi se i tvorbeni blok. Tvorbena se raščlamba u načelu donosi uz natuknicu i odnosi na cijeli rječnički članak, a katkad se povezuje s određenim značenjem, pa se uz natuknicu *imenica* nalazi poveznica na pridjev *imenički* te se navodi i tvorenica *imenični*. Kad je to potrebno, pod natuknicom ili pod pojedinim značenjem navodi se i normativna odnosno uporabna napomena. Također, većina se sveza i frazema, u skladu s pravilima o tome pod kojom se vrstom riječi donose, nalazi u rječničkim člancima *imenica*.

1.1. Mocijski parnjaci

Među značenjskim skupinama nalaze se i mocijski parnjaci (muško-ženski parovi) te unutar njih izdvojeni profesijski nazivi. Kako bi obrada bila što dosljednija, muški i ženski mocijski parnjak i iz njih izvedene posvojne pridjeve obrađivao je isti obrađivač. U ovome radu prihvaćena je šira definicija mocijskih parnjaka prema kojoj oni ne obuhvaćaju samo tvorbenu razinu nego sve muško-ženske parove bez obzira na to je li taj odnos izrečen tvorbeno ili kako drukčije. U daljnjemu radu iscrpnije će se analizirati obrada mocijskih parnjaka u *Mrežniku*.

Obrada mocijskih parnjaka (i posebno podskupine profesijskih *imenica*) zauzima važno mjesto u *Mrežniku* iz nekoliko razloga:

1. Izricanje muško-ženskih odnosa u hrvatskome jeziku višestruko je zanimljivo te su se mnogi znanstvenici s različitih stajališta bavili tim problemom: od naglasnoga (Barić 1992.), tvorbenoga (Babić 1973./1974., 1999., Barić 1987., 1988., 1989., Barić i dr. 1997.) i normativnoga (Babić 1980., 1989., Dulčić 1997., Lewis 2014.) do leksikografskoga (Bratanić 2005., Martinović 2015., Mihaljević 2013.), e-leksikografskoga (Hudeček i Mihaljević 2019.), komunikacijskoga (Barić 1989.), sociolingvističko-pragmatičkoga (Glovacki-Barnardi 2008., Hudeček i Mihaljević 2014.), kontrastivnoga (Mihaljević i Štebih Golub 2009.) i etnolingvističkoga (Miloš 2017.).

2. Praktična važnost proučavanja muško-ženskih odnosa u hrvatskome jeziku očita je i iz velikoga broja savjeta koji se odnose na taj problem i koji se gotovo svakodnevno traže. Ti se savjeti uglavnom odnose a) na tvorbu ženskoga ili muškoga parnjaka, najčešće u profesijskim *imenicama*, b) na uporabu ženskih i/ili muških parnjaka pri oslovljavanju i u različitim dokumentima.

3. Problem muško-ženskih parnjaka relevantan je i sa stajališta ravnopravnosti spolova. Riječ je o iznimno društveno osjetljivoj i važnome problemu, pa često savjete traže ženske udruge, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, različite ustanove poput Zavoda za zapošljavanje

itd. Na mrežnoj adresi <http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/> nalazi se popis muško-ženskih parnjaka, u koji svaki posjetitelj može slobodno upisivati svoje prijedloge, koji se bez jezične provjere objavljuju na stranici, pa se tu mogu naći i ovi primjeri: *ličioc – ličiorka*, *ronilac – ronilja*, *ronioc – ronilica*, *znalac – znalateljica*, što pokazuje kolika je važnost temeljite obrade muško-ženskih parnjaka u jednojezičnome normativnom objasnidbenom rječniku.

U 4. tablici nalazi se nekoliko konkretnih upita koji su dijelom i bili poticaj za šire proučavanje muško-ženskih parnjaka u hrvatskome jeziku u okviru projekta *Muško i žensko u hrvatskome jeziku*² i njihovo sustavno uključivanje u *Mrežnik*.

4. tablica: Upiti koji se odnose na muško-ženske parnjake u hrvatskome jeziku

tvorba naziva	Kako stvoriti ženski parnjak od ovih naziva?	Kako stvoriti muški parnjak od ovih naziva?
	strijelac, vatrogasac, general-bojnik, mornar, knjigoveža, drvosječa, tekstopisac, krupije, kupac, pisac, ribič	dadilja, glačara, hostesa, kućna pomoćnica, pralja, primalja, sobarica, servirka
uporaba	U kojemu rodu treba pisati funkciju osobe koja obnaša određenu dužnost? Kako treba pisati na dokumentima i općenito na dopisima i e-porukama kad dužnost obnaša ženska osoba, je li pravilno pisati <i>predsjednik</i> ili <i>predsjednica</i> , <i>član</i> ili <i>članica</i> ?	

Odgovori na neka od tih pitanja nalaze se u definiciji te normativnim i uporabnim napomena u *Mrežniku*.

2. Rječnički članak

Prije oblikovanja načela obrade mocijskih parnjaka u *Mrežniku* provedena je iscrpna analiza obrade mocijskih parnjaka u hrvatskim rječnicima. Takva je analiza provedena i u radovima Bratanić 2005., Mihaljević 2013. i Mihaljević i Štebih Golub 2009.

U većini objavljenih suvremenih jednojezičnih rječnika hrvatskoga jezika (Anić 1998., Šonje 2000.) mocijske se tvorenice najčešće navode u zagradi uz osnovnu riječ od koje se u mocijskoj tvorbi polazi. Anić (1998.) tako uz natuknice koje odgovaraju imenici muškoga roda u zagradi navodi njihov mocijski parnjak. Mocijski je parnjak naglašen, ali uz njega nema nikakve obrade.

Hrvatski enciklopedijski rječnik konceptijski se razlikuje od navedenih rječnika jer su u tome rječniku riječi povezane u tvorbena-značenjske grozdove. Sukladno takvoj koncepciji

² Projekt *Muško i žensko u hrvatskome jeziku* interni je projekt Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

mocijski se parnjaci navode pod odgovarajućom osnovnom riječju, npr. pod osnovnom natuknicom *učiti* nalaze se podnatuknice *učitelj*, *učiteljev*, *učiteljica* i *učiteljčin.*; sa ženskoga se mocijskog parnjaka tvorenog od muškoga upućuje na muški (npr. **učiteljica** *usp.* učitelj). Tako je i na *Hrvatskome jezičnom portalu*, s tim da umjesto *usp.* stoji uputnica *v.*

U *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (2015.) ženski su mocijski parnjaci posebne natuknice s kojih se upućuje na odgovarajući muški mocijski parnjak:

pedagoginja im ž <...> ž *moc par* od pedagog

učiteljica im ž <...> ž *moc par* od učitelj a. (1) školnica; b. (2) poučavateljica; c. (3) mentorica (b), poučavateljica.

Do izrade *Mrežnika Školski rječnik hrvatskoga jezika* bio je jedini hrvatski jednojezični rječnik u kojemu mocijski parnjaci imaju posebne natuknice s cjelovitom obradom (vidi 5. tablicu).

5. tablica: Usporedba obrade natuknica *učitelj* i *učiteljica*
u *Školskome rječniku hrvatskoga jezika*

<p>učitelj im. m. <G učitelja; mn. N učitelji, G učiteljā></p> <p>1. osoba koja vodi nastavu u osnovnoj školi</p> <p>2. osoba koja komu prenosi kakva znanja ili ga poučava kakvim vještinama</p> <p>[~ <i>skijanja</i>; ~ <i>vožnje</i>]</p>	<p>učiteljica im. ž. <G učiteljicē; mn. N učiteljice, G učiteljicā></p> <p>1. žena koja vodi nastavu u osnovnoj školi</p> <p>2. žena koja komu prenosi kakva znanja ili ga poučava kakvim vještinama</p> <p>[~ <i>skijanja</i>; ~ <i>vožnje</i>]</p>
--	---

U gornjemu primjeru vidimo da su muško-ženski parnjaci obrađeni tako da se njihove obrade u najvećoj mogućoj mjeri podudaraju. To je načelo dosljedno provedeno i u *Mrežniku*.

Primjerice, natuknica *roniteljica* ima u hrWaC-u samo 18 potvrda, a imenica *ronilac* 3524. Unatoč tomu, u *Mrežniku* su ravnopravno obrađene natuknice *ronilac* i *roniteljica* iako za prvo značenje natuknice *roniteljica* nema potvrda:

rõnilac im. m. (GA rõioca, DL rõiocu, V rõiioče, I rõiiocem; mn. NV rõioci, G rõiilācā, DLI rõiocima, A rõiioce)

¹ **Ronilac je osoba bez obzira na spol ili muška osoba koja roni ili zna roniti.**

– Zaboravljajući na opasnost koja je vrebala sa svih strana i činjenicu da nisam neki ronilac, uspijevala sam neobično dugo zadržati dah i ostati pod vodom.

– Što se ronjenja tiče, tu se baš ne bih htio previše pačati jer nisam ronilac, ali cijene za jednodnevni izlet takvog tipa kreću se oko 3000 bahta po osobi.

ŽENSKO: roniteljica :1

² Ronilac je osoba bez obzira na spol ili muška osoba koja se bavi ronjenjem.

– Stan Waterman, legendarni ronilac i pionir podvodne fotografije, odnosno filma, krajem prošloga tjedna i službeno je „objesio peraje o klin”.

– Druga po redu ekoakcija čišćenja podmorja otoka Šolte u suradnji sa Središtem za obuku ronilaca HRM-a, uz potporu MORH-a i pokroviteljstvo Općine Šolta, a u organizaciji PŠRD-a Maslinica održana je 7. lipnja 2011. godine na sjevernoj strani uvale Maslinica.

– Dvanaestak ronilaca Hrvatske ratne mornarice uplovilo je u ranim jutarnjim satima u luku Rogač, koja toga dana i nije bila naročito napučena, vjerojatno zbog najavljenog promjenjivog vremena, što je smanjilo broj nautičara u plovidbi.

Kakav je ronilac? iskusan, mlad, nestali, poznat, profesionalan, sportski, strastven, vrhunski, x-godišnji; češki, hrvatski, slovenski, talijanski

Što ronilac može? izroniti, koristiti se (bocom, ispravnom opremom, snagom vlastitih mišića, vlastitom snagom), pronaći (algu, izlaz iz broda, kip, kosti), stradati, zaroniti

Što se s roniocem može? angažirati ga, napasti ga, pokupiti ga, vidjeti ga

Koordinacija: aktivisti, filmaši i ronionci, kupači i ronionci, plivač i ronilac, ribolovci i ronionci, ronilac i alpinist; plivač ili ronilac

U vezi s roniocem spominje se: ekipa, grupa *razg.*, obuka, pomoć, skupina, tim

ŽENSKO: roniteljica :2

ronilac na dah

Ronilac na dah osoba je bez obzira na spol ili muška osoba koja se bavi ronjenjem ne upotrebljavajući pritom podvodne aparate za disanje.

- Herbert Nitsch najbolji je ronilac na dah na svijetu – čovjek je to koji je držao dah više od 10 minuta i ronio dublje od 200 metara u disciplini *No limit*.

- Naš najpoznatiji ronilac na dah i aktualni svjetski prvak u statici te višestruki svjetski rekorder Goran Čolak (RK Geronimo) pokušat će oboriti nacionalni rekord u disciplini statika koji odnedavno drži Veljano Zanki.

• Od imenice *ronilac*, koja označuje osobu koji se bavi ronjenjem, osobu koja roni, ne može se sustavnom morfološkom tvorbom izvesti imenica koja znači ‘žena koja se bavi ronjenjem, žena koja roni’. Stoga se kao i kod drugih imenica koje završavaju na *-lac* (*ličilac*, *varilac*) imenica kojom se označava žena vršiteljica radnje tvori od nepostojeće imenice *ronitelj*, pa je žena koja se bavi ronjenjem roniteljica.

tvorba: roni-lac

TVORENICE: ronilački, roniočev, roniteljica

roniteljica im. ž. (G roniteljicē, DL roniteljici, A roniteljicu, V roniteljicu, I roniteljicōm; mn. NAV roniteljice, G roniteljicā, DLI roniteljicama)

¹ **Roniteljica je ženska osoba koja roni ili zna roniti.**

MUŠKO: ronilac :1

² **Roniteljica je ženska osoba koja se bavi ronjenjem.**

- *Nije nam poznat razlog zašto unesrećena nije izronila s ostatkom grupe, to više što je bila jedna od najiskusnijih roniteljica, koja je već više godina ronila s našim ronilačkim centrom.*

- *Ruskinja je u konkurenciji s Nevatt 2011. godine proglašena najboljom slobodnom roniteljicom na svijetu nakon što je na individualnom svjetskom prvenstvu u ronjenju na dah u Grčkoj iste godine osvojila dvije zlatne medalje.*

Kakva je roniteljica? certificirana, iskusna

MUŠKO: ronilac :2

roniteljica na dah

Roniteljica na dah ženska je osoba koja se bavi ronjenjem ne upotrebljavajući pritom podvodne aparate za disanje.

- *Životinja je, potpuno netipično, uhvatila roniteljicu na dah kojoj su zbog grča otkazale obje noge te ju je gurnula prema površini.*

• Od imenice *ronilac*, koja označuje osobu koji se bavi ronjenjem, osobu koja roni, ne može se sustavnom morfološkom tvorbom izvesti imenica koja znači ‘žena koja se bavi ronjenjem, žena koja roni’. Stoga se kao i kod drugih imenica koje završavaju na *-lac* (*ličilac*, *varilac*) imenica kojom se označava žena vršiteljica radnje tvori od nepostojeće imenice *ronitelj*, pa je žena koja se bavi ronjenjem roniteljica.

tvorba: ronitelj-ica

TVORENICA: roniteljčin

Pri obradbi muško-ženskih parnjaka postavila su se pitanja koja se odnose na:

1. odabir natuknica (odnos prema korpusu)
2. definiciju
3. primjere i kolokacije
4. normativne i uporabne napomene
5. poveznice.

2.1. Odabir natuknica – odnos prema korpusu

Budući da je *Mrežnik* korpusno utemeljen rječnik, da bi se obradili muško-ženski parnjaci, potrebno je provesti korpusnu analizu te deskriptivni pristup kombinirati s preskriptivnom metodom. Deskriptivnom analizom utemeljenom na korpusu utvrđuje se potvrđenost određenih mocijskih parnjaka, ali i njihovo pojavljivanje u kolokacijama. Na pojedinim se značenjima izvedenim iz korpusa temelje i rječničke definicije, od kojih se neke nisu nikad prije nalazile u hrvatskim rječnicima. Rezultati korpusne pretrage omogućuju razlikovanje značenja te odabir odgovarajućih primjera i kolokacija.

Budući da hrvatski korpusi nisu reprezentativni ni izbalansirani (Blagus Bartolec i Matas Ivanković 2017.) te da je pristup u *Mrežniku* deskriptivno-normativan (Hudeček i Mihaljević 2015., 2017a, 2017b), uz korpus se upotrebljavaju i svi drugi dostupni izvori: rječnici, jezični savjetnici, internet, upiti poslani na adresu savjetnik@ihjj.hr. To je posebno važno kod novotvorenica i iz njih izvedenih posvojnih pridjeva koji nisu potvrđeni ni u jednome od navedenih korpusa.

Promjenom su se izvanjezične stvarnosti promijenile i uloge muškaraca i žena u društvu, pa se danas često žene bave tradicionalno muškim zanimanjima, a muškarci tradicionalno ženskim zanimanjima. Tako se često pojavljuje potreba za nekom novom riječi koja do tada nije bila u uporabi. Korpus nam tu uglavnom ne može pomoći jer ili ne daje odgovor ili ima toliko malo potvrda da one nisu relevantne. Ipak, u *Mrežniku* je uz svaki muški mocijski parnjak zabilježen i ženski mocijski parnjak te njegov posvojni pridjev bez obzira na čestoću uporabe i zastupljenost u korpusu. Tamo gdje nije bilo potvrda, nismo ih izmišljali.

2.2. Definicija

Definicija je element rječničkoga članka s pomoću kojega se određuje značenje natuknice. Pri oblikovanju definicija analizirali smo strukturu definicija u svim hrvatskim rječnicima. Muški mocijski parnjak uvijek ima dva značenja: 1. ‘osoba’, 2. ‘muškarac’. Na to upozorava i Blaženka Martinović u radu *Od jezičnoga „pomuškarčivanja” do jezičnoga „poženčivanja”* (2015: 102). Pri razvijanju modela obrade u *Mrežniku* krenulo se od ideje da se navedena značenja razdvoje, ali je to dovelo do toga da se u višeznačnim natuknicama (npr. *učitelj, profesor, nastavnik*)³ udvostručuje obrada i dobiva izrazito nepregledan rječnički članak s mnogo ponavljanja. Od toga da se ta značenja razdvajaju odustalo se i zbog toga što kod većega broja natuknica nema primjera za oba značenja te se svjesno odustalo od načela da treba izbjegavati prikrivenu polisemiju (na koju upućuje prisutnost veznika *ili* u definiciji).

Stoga je zaključeno da se muški parnjak definira se po modelu: *osoba bez obzira na spol ili muška osoba koja... / odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji...* te se tom definicijom ističe da se imenicom muškoga roda koja označuje vršitelja radnje (mušku osobu / muškarca) označuje i vršitelj radnje bez obzira na spol.

Kad god u prilog tomu govore korpusni podatci, definicije su muškoga i ženskoga mocijskog parnjaka usklađene. Muški se i ženski mocijski parnjaci definiraju tipskim definicijama prikazanima u 6. tablici.

6. tablica. Tipske definicije u osnovnome modulu *Mrežnika*

arhitekt	Arhitekt je <u>odrasla osoba</u> bez obzira na spol ili <u>muškarac</u> koji...
arhitektica	Arhitektica je <u>žena</u> koja...
katolik	Katolik je <u>osoba</u> bez obzira na spol ili <u>muška osoba</u> ...
katolkinja	Katolkinja je <u>ženska osoba</u> ...

Obrada se natuknica *arhitekt/arhitektica* i *katolik/katolkinja* razlikuje po tome što je *arhitekt/arhitektica* profesijska imenica koja se prototipno⁴ odnosi samo na odrasle osobe, dok *katolik/katolkinja* nije profesijska imenica i prototipno se odnosi i na odrasle i na djecu.

Distribucija značenja muškoga i ženskoga mocijskog parnjaka nije uvijek simetrična. Nesimetričnost se značenja može vidjeti na primjeru para *učitelj, učiteljica* (Mihaljević 2018: 222–223), na primjeru profesijskih imenica *čistač, čistačica, spremač, spremačica* (donose se

³ Vidi Mihaljević 2018: 221–224.

⁴ Naravno da se i dijete može igrati arhitekta, ali to nije prototipno značenje.

samo profesijska značenja te poveznice s mocijskim parnjakom) (vidi 7. tablicu) ili na primjeru obrade profesijskih imenica *vjeroučitelj* i *vjeroučiteljica* (vidi 8. tablicu).

7. tablica: Obrada natuknica *čistač* i *čistačica*, *spremač* i *spremačica*

<p>čistač 1. Čistač je odrasla osoba ili muškarac koji čisti vanjske prostore ili obavlja grublje poslove unutrašnjega spremanja. <i>Žensko:</i> čistačica 2</p>	<p>čistačica 1. Čistačica je žena koja čisti stanove, urede, škole, fakultete, odnosno zatvorene prostore. <i>Muško:</i> spremač; <i>Sinonim:</i> spremačica 2. Čistačica je žena koja čisti vanjske prostore ili obavlja grublje poslove unutrašnjega spremanja. <i>Muško:</i> čistač 1</p>
<p>spremač Spremač je odrasla osoba ili muškarac koji čisti stanove, urede, škole, fakultete, odnosno zatvorene prostore. <i>Žensko:</i> spremačica</p>	<p>spremačica Spremačica je žena koja čisti stanove, urede, škole, fakultete, odnosno zatvorene prostore. <i>Muško:</i> spremač; <i>Sinonim:</i> čistačica 1</p>

8. tablica: Obrada natuknica *vjeroučitelj* i *vjeroučiteljica*

<p>vjeroučitelj 1. Vjeroučitelj je svećenik koji poučava vjери. 2. Vjeroučitelj je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji drži nastavu vjeronauka. <i>Žensko:</i> vjeroučiteljica</p>	<p>vjeroučiteljica Vjeroučiteljica je žena koja drži nastavu vjeronauka. <i>Muško:</i> vjeroučitelj 2</p>
--	--

Nesimetrične se obrade profesijskih mocijskih parnjaka tipski pojavljuju, npr. u obradi natuknica koje mogu označiti i vojni čin i osobu nositelja toga čina, naslov i nositelje toga naslova (vidi 9. tablicu), a i kod drugih imenica, npr. *domaćin*, *domaćica*. Imenice *general* i *generalica* pojavljuju se i u vojnome i u religijskome nazivlju, u oba s nesimetričnim značenjima. Usto imenica *generalica* ima i zastarjelo značenje ‘generalova supruga’ (vidi 10. tablicu).

9. tablica: Obrada imenica *pukovnik* i *pukovnica*

<p>pukovnik 1. <i>vojn.</i> (jd.) Pukovnik je viši časnički čin u kopnenoj vojsci i ratnome zrakoplovstvu, nadređen časničkomu činu bojnika, a podređen časničkom činu brigadira. 2. <i>vojn.</i> Pukovnik je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac s istoimenim činom. <i>Žensko:</i> pukovnica 1</p>	<p>pukovnica 1. <i>vojn.</i> Pukovnica je žena s činom pukovnika. <i>Muško:</i> pukovnik 2</p>
---	---

10. tablica: Obrada natuknica *general* i *generalica*

<p>general</p> <p>1. <i>vojn.</i> (jd.) General je najviši časnički čin u kopnenoj vojsci i ratnome zrakoplovstvu.</p> <p>2. <i>vojn.</i> General je odrasla osoba ili muškarac s istoimenim činom.</p> <p><i>Žensko:</i> generalica</p> <p>3. <i>rel.</i> General je poglavar nekih redova i kongregacija u Katoličkoj Crkvi.</p>	<p>generalica</p> <p>1. <i>vojn.</i> Generalica je žena s činom generala.</p> <p><i>Muško:</i> general 2</p> <p>2. <i>zast.</i> Generalica je generalova supruga.</p> <p>3. <i>rel.</i> Generalica je poglavarica reda časnih sestara.</p>
---	---

Na temelju korpusa mogu se primijetiti i mnogi drugi zanimljivi odnosi koji vladaju među profesijskim imenicama koje pripadaju različitim funkcionalnim stilovima. Tako se, primjerice, pokazuje da simetrična značenja postoje između profesijskih imenica *pedagog* i *pedagoginja*, ali i da imenice *pedagoginja* i *pedagogica* nemaju ista značenja (vidi 11. tablicu).

11. tablica: Obrada natuknica *pedagog*, *pedagoginja* i *pedagogica* u osnovnome modulu *Mrežnika*

pedagog	pedagoginja	pedagogica⁵
1. Pedagog je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji se bavi poučavanjem. <i>Žensko</i> : pedagoginja 1	1. Pedagoginja je žena koja se bavi poučavanjem. <i>Muško</i> : pedagog 1	
2. Pedagog je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji je završio studij pedagogije i radi kao suradnik u školi ili vrtiću. <i>Žensko</i> : pedagogica <i>razg.</i> , pedagoginja 2	2. Pedagoginja je žena koja je završila studij pedagogije i radi kao suradnica u školi ili vrtiću. <i>Muško</i> : pedagog 2, <i>Sinonim</i> : pedagogica <i>razg.</i>	<i>razg.</i> Pedagogica je žena koja je završila studij pedagogije i radi kao suradnica u školi ili vrtiću. <i>Muško</i> : pedagog 2, <i>Sinonim</i> : pedagoginja
3. Pedagog je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji poznaje teoriju i praksu neke struke te pedagoško-didaktička načela, primjereno predstavlja određenu djelatnost djeci, učenicima, studentima i odraslima te za njih organizira i provodi različite obrazovne aktivnosti. <i>Žensko</i> : pedagoginja 3	3. Pedagoginja je žena koja poznaje teoriju i praksu neke struke te pedagoško-didaktička načela, primjereno predstavlja određenu djelatnost djeci, učenicima, studentima i odraslima te za njih organizira i provodi različite obrazovne aktivnosti. <i>Muško</i> : pedagog 3	

Korištenje skicama riječi za posljedicu ima i da se u *Mrežniku* broj definicija uz profesijske imenice i sveze često i bitno povećava u odnosu na definicije koje se navode u dosadašnjim jednojezičnim općim rječnicima. Tako neke profesijske imenice imaju mnogo razvedenija značenja, npr. natuknica *trener*⁶ u *Mrežniku* ima ova značenja:

⁵ Uz natuknicu *pedagoginja* i natuknicu *pedagogica* donose se i normativne napomene: „U tvorbi imenica ženskoga roda koje označuju zanimanje od imenica muškoga roda na *-log* i *-og* (*defektolog*, *pedagog*, *psiholog*, *sociolog*, *stomatolog* itd.) u hrvatskome standardnom jeziku bolje je upotrebljavati izvedenice sa sufiksom *-inja*, pa tako i imenica *pedagoginja* ima u standardnome jeziku prednost pred imenicom *pedagoginja*, koja pripada neformalnoj komunikaciji.”

⁶ U hrvatskim se jednojezičnim rječnicima navodi samo značenje koje se u *Mrežniku* navodi prvo. Korpusna pretraga pokazuje da su i druga dva značenja navedena u *Mrežniku* česta.

trener

1. *sp.* Trener je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji uvježbava sportaše.

Žensko: trenerica 1

2. *razg. posl.* Trener je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac zadužen za razvoj, praćenje i poticanje zaposlenika.

Žensko: trenerica 2

Normativna napomena: U poslovnome jeziku riječ *trener* označuje osobu zaduženu za razvoj, praćenje i poticanje zaposlenika. U tome je značenju bolje upotrijebiti riječ *voditelj* ili *mentor*.

3. *razg.* Trener je odrasla osoba ili muškarac koji vodi radionicu.

Žensko: trenerica 3

Normativna napomena: U poslovnome jeziku riječ *trener* označuje i osobu koja vodi radionicu za izobrazbu. U tome je značenju bolje upotrijebiti izraz *voditelj radionice*.

2.3. Primjeri i kolokacije

Primjeri se navode iz korpusa, ali se pritom vodi računa o tome da se nikad ne navode uvredljivi primjeri i kolokacije te da se iz primjera uklone imena stvarnih osoba, posebno u uvredljivome i negativnome kontekstu, i sve što upućuje na jezične stereotipe i diskriminaciju. Pri navođenju primjera uz muški parnjak nastojimo, kad god imamo potvrda, donijeti: 1. primjer za osobu bez obzira na spol, 2. primjer za muškarca/mušku osobu. Primjeri s imenima udruga, skupova, konferencija dobri su i nedvosmisleni za osobu (npr. *Hrvatsko društvo krajobraznih arhitekata djeluje od 1996. godine.*), a primjeri s osobnim imenima i koordinacijom m/ž dobri su i nedvosmisleni za muškarca (*Krajobrazni arhitekt / krajobrazna arhitektica može biti samo osoba obrazovana na polju krajobrazne arhitekture.*).

Pitanja za kolokacije oblikuju se prema skicama riječi koje se dobivaju pretragom korpusa u *Sketch Engineu*. Pri navođenju kolokacija također se pozornost posvećuje primjerenosti (npr. pri obradi riječi *učiteljica*, vidi 3. sliku). Za imenice je u pravilu prvo pitanje *Kakav je x?* Osobito je teško u kolokacijskome bloku razdvojiti kolokacije koje se odnose na osobu bez obzira na spol od onih koje se odnose na muškarca; razdvajanje tih kolokacija dovelo bi do toga da se blokovi najvećim dijelom ponavljaju uz oba značenja (kao što je prikazano u primjeru riječi *učitelj* i *učiteljica* u Mihaljević 2018: 222–223), pa smo odlučili da ćemo značenje formulirati prema navedenome modelu, u primjerima donijeti, kad je to moguće,

primjer za značenje ‘osoba bez obzira na spol’ i za značenje ‘muškarac’, a u kolokacijskome bloku rijetke kolokacije koje se vežu samo za značenje ‘muška osoba’ označiti s *odnosi se samo na mušku osobu / odnosi se samo na muškarca*⁷. Tu napomenu pišemo samo za primjere za koje je i bez konteksta jasno da se odnose na muškarca. Najčešće se to pojavljuje u rubrici *Koordinacija:* i uglavnom se svodi na to da se povezuju mocijski parnjaci (*konobari i konobarice, arhitekti i arhitektice*). U rubrici *Koordinacija:* razlikujemo je li riječ o jednoj osobi (*kozmetičarka i stilistica*) ili o više osoba (*kozmetičari i stilisti*). Ako se u rubrici *Koordinacija:*, u kojoj bilježimo najčešće koordinacijske odnose u koje stupa riječ u natuknici, npr. uz natuknicu *novinar* navodi *novinar i novinarka*, to se ponavlja i uz *novinarka*. Kolokacije koje nisu specifične za pojedino zanimanje poput *postati konobarica/konobaricom, raditi kao konobarica* ne navodimo. U kolokacijski blok uvedena je i rubrika *U vezi s x spominje se:*, npr. uz natuknicu *odbojkaš* u rubrici *U vezi s odbojkašem spominje se:* navedeni su kolokati *izbornik, liga, trener, pobjeda*.

Pretragom natuknice *učiteljica* u *Hrvatskoj mrežnoj riznici* dobivaju se rezultati prikazani na 2. slici.

⁷ Više vidi u radovima Hudeček i Mihaljević 2018. i Mihaljević 2018.

učiteljica (noun)

Riznica v0.1 freq = 971 (9.53 per million)

kakav?	198	20.39	glagol ispred prijedloga	105	koga-što	84	8.65	n-koga-čega	48	4.94
mlad	<u>17</u>	4.17	<u>u-s</u>	<u>46</u>	pretući	<u>4</u>	8.65	uloga	<u>7</u>	5.32
mlada učiteljica			<u>iz-s</u>	<u>29</u>	odvesti	<u>4</u>	7.18	otpuštanje	<u>3</u>	7.68
nov	<u>15</u>	1.67	<u>na-s</u>	<u>11</u>	imati	<u>4</u>	0.19	komu-čemu		
nova učiteljica			<u>sa-s</u>	<u>7</u>	upoznati	<u>3</u>	5.54	<u>18</u>	<u>1.85</u>	
star	<u>10</u>	3.11	<u>za-s</u>	<u>5</u>	ubiti	<u>3</u>	5.26	dati	<u>3</u>	4.11
stara učiteljica			<u>o-s</u>	<u>4</u>	imenica iza prijedloga		<u>84</u>	oba u genitivu		
gospodičan	<u>7</u>	9.95	<u>zbog-s</u>	<u>3</u>	sa-s_X	<u>35</u>	3.60	<u>16</u>	<u>1.65</u>	
pomoćan	<u>5</u>	6.42	veznik		za-s_X	<u>10</u>	1.03	nov	<u>3</u>	1.54
bivši	<u>5</u>	2.11	<u>98</u>	<u>10.09</u>	od-s_X	<u>9</u>	0.93			
seoski	<u>4</u>	5.87	<u>koji</u>	<u>27</u>	na-s_X	<u>8</u>	0.82			
stankovački	<u>3</u>	8.93	učiteljica koja		u-s_X	<u>7</u>	0.72			
islužen	<u>3</u>	8.41	ili	<u>7</u>	o-s_X	<u>5</u>	0.51			
iskusan	<u>3</u>	5.01	kad	<u>3</u>	po-s_X	<u>4</u>	0.41			
dobar	<u>3</u>	0.32	prijedlog-iza		prema-s_X	<u>3</u>	0.31			
			<u>98</u>	<u>10.09</u>	protiv-s_X	<u>3</u>	0.31			
			iz	<u>21</u>	subjekt od		<u>74</u>	<u>7.62</u>		
			učiteljice iz		reći	<u>4</u>	3.26			
			koordinacija		prijedlog		<u>68</u>	<u>7.00</u>		
			<u>86</u>	<u>8.86</u>	sa	<u>25</u>	0.25			
			učitelj	<u>26</u>	s učiteljicom					
			učitelji i učiteljice							
			majka	<u>4</u>						
			biti	<u>4</u>						
			odgajateljica	<u>3</u>						

2. slika: Rezultat pretrage leme učiteljica u Hrvatskoj jezičnoj riznici

Na temelju analize provedene na svim korpusima uz prvo su značenje riječi *učiteljica* navedene kolokacije prikazane na 3. slici.

<p>učiteljica učiteljica <small>im. ž. (G učiteljice, DL učiteljici, A učiteljicu, V učiteljice, I učiteljicom; mn. NAV učiteljice, G učiteljica, DLI učiteljicama)</small></p> <p>¹ Učiteljica je žena koji vodi nastavu u osnovnoj školi. - Predložite nam vašeg najdražeg učitelja ili učiteljicu. - Iz naše škole u mentora je promovirana učiteljica biologije.</p> <p>Kakva je učiteljica? diplomirana, dobra, mlada, stroga, seoska, umirovljena, vrijedna; učiteljica biologije, učiteljica kemije, učiteljica engleskoga, učiteljica hrvatskoga</p> <p>Što učiteljica može? poučavati</p> <p>Što se s učiteljicom može? pitati je što, pohvaliti je, slušati je, upoznati je, zaposliti je, zvati je</p> <p>Koordinacija. majka i učiteljica, roditelji i učiteljica; tete i učiteljice, učenici i učiteljica, učiteljice i učitelji</p> <p>MUŠKO: učitelj :1</p>
--

3. slika: Dio obrade natuknice učiteljica

Unatoč čestoći u korpusu u kolokacijskome se bloku u rubrici *Što se može učiniti s učiteljicom?* ne navodi *pretući je, imati je, ubiti je* jer ta značenja ne smatramo prototipnima

ni primjerenima i ona više odražavaju značajke korpusa nego kolokacijski potencijal karakterističan za riječ *učiteljica*.

Pretragom po frekvenciji lema *djevojka* i *mladić* u *hrWaC-u* dobivamo rezultate prikazane u 12. tablici.

12. tablica: Kolokacije uz leme *djevojka* i *mladić*

	djevojka	mladić
Kakav/Kakva je x?	mlad, bivši, lijep, x-godišnji, nov, zgodan, mrtav, fin, nesretan, dugogodišnji	x-godišnji, nesretan, nepoznat, golobrad, ozlijeđen, hrvatski, pijan, talentiran, zgodan, bogat
Što x može?	imati, reći, moći, doći, postati, pokazati, trebati, znati, dobiti, uspjeti, htjeti, nositi, ostaviti, početi, osvojiti	imati, doći, reći, moći, početi, voziti, uspjeti, dobiti, poginuti, ući, preminuti, vidjeti, stradati, znati, otići, završiti, trebati, pokušati, utvrditi
Što se s x može?	imati, upoznati, vidjeti, naći, ubiti, tražiti, silovati, pronaći, voljeti, zaprositi, glumiti, nemati, gledati, odvesti, oženiti, ugledati, ostaviti, znati, upoznati, pozvati, dovesti, osvojiti	vidjeti, uhiti, ubiti, pronaći, napasti, pretući, upoznati, poznavati, pratiti, pozivati, tražiti, naći, privesti, pozvati, gledati, uhvatiti, prikazivati, ugledati, dovesti, slati, zateći, udariti, glumiti, zaustaviti, voljeti

Iz navedenih najčešćih kolokacija leksikograf će slobodno birati primjere za leksikografsku obradbu.

Usporedbom potvrda za te dvije leme možemo zaključiti ovo:

1. Pridjevi *golobrad* i *star* pojavljuju se uz imenicu *mladić*, a ne pojavljuju se uz imenicu *djevojka* (ali pojavljuje se *stara cura*).
2. Ostali se pridjevi mogu pojaviti i uz lemu *mladić* i uz lemu *djevojka*. Ipak, neki su pridjevi mnogo češći uz jednu ili drugu lemu, npr. pridjevi *lijep*, *mlad* i *bivši* mnogo se češće pojavljuju uz lemu *djevojka* nego uz lemu *mladić*.
3. Pridjevi *fin* i *mrtav* pojavljuju se često uz lemu *djevojka* zbog filma i kazališne predstave *Fine mrtve djevojke*, pa njihovu frekvenciju treba zanemariti.

4. Riječi *sav*, *jedan*, *neki* i sl. mogu se pojaviti uz bilo koju imenicu i nisu karakteristične za analizirane imenice. (Stoga u daljnjoj analizi rezultate pretražujemo po *scoreu*, a ne po frekvenciji).

5. Riječ *djevojka* u korpusu se pojavljuje mnogo češće od riječi *mladić* (možda i zbog postojanja riječi *momak*).

6. Uz riječi se pojavljuju mnogi glagoli koji zahtijevaju dopunu, pa se i te dopune navode u obradi.

Već se iz navedenih primjera vidi kako je poseban problem pri leksikografskoj obradi kako pomiriti rodnu/spolnu korektnost s korpusnim pristupom, koji nam kao najčešće primjere često daje rodne stereotipe (djevojka je *lijepa*, a mladić *pijan* i *bogat*, djevojka je *silovana*, djevojku je netko *zaprošio* i *oženio*, a mladić je *poginuo*, *preminuo*, *stradao*, mladića su *uhitili*, *pretukli*, *priveli*, *uhvatili*).

2.4. Normativne i uporabne napomene

Uz profesijske se imenice u *Mrežniku* pojavljuju i normativne te uporabne napomene. U normativnim napomenama objašnjava se zašto se jednoj profesijskoj imenici daje prednost pred drugom, npr. uz natuknice *klavirist* i *pijanist* stoji ova normativna napomena⁸:

U hrvatskome jeziku postoji više naziva za glazbenika koji svira klavir. U uporabi se javljaju nazivi *pijanist* i *klavirist*, dok se u literaturi može pronaći i naziv *glasovirač*. Naziv *glasovirač* tvoren je prema domaćoj imenici *glasovir*, no osim što je u uporabi rijedak, nije ni dobro tvoren jer se nastavak *-ač* dodaje na glagolske osnove, što tu nije slučaj. I naziv *pijanist* i naziv *klavirist* prihvatljivi su s jezične strane, no naziv *pijanist* mnogo je češći i u stručnoj uporabi i u svakodnevnome ophođenju te je on stoga preporučeni naziv za glazbenika koji svira klavir.

⁸ U modulu za učenike nižih razreda osnovne škole uz sve se mocijske imenice, pa tako i profesijske imenice, donosi napomena koja treba upozoriti na to da se množinom imenice muškoga roda može označavati i osoba bez obzira na spol. Evo primjera takve napomene koja stoji uz natuknicu *liječnik*: „Liječnik je muškarac koji je završio medicinski fakultet i liječi ljude. Liječnica je žena koja je završila medicinski fakultet i liječi ljude. Liječnice su žene koje su završile medicinski fakultet i liječe ljude. Liječnici su muškarci koji su završili medicinski fakultet i liječe ljude, ali i muškarci i žene koji su završili medicinski fakultet i liječe ljude. Dakle, Marko je liječnik, Lucija je liječnica, Marko i Luka su liječnici, Lucija i Ana su liječnice, a Lucija, Ana, Marko i Luka su liječnici.” U modulu za osobe koje uče hrvatski kao drugi i strani jezik donose se uz profesijske imenice i neke specifične uporabne napomene za koje se procjenjuje da bi osobi koja uči hrvatski kao drugi i stani jezik mogle biti korisne, npr. uz imenicu *doktor* i imenicu *liječnik*: „Riječ *doktor* u ovom se značenju upotrebljava u razgovoru. U standardnom jeziku umjesto riječi *doktor* bolje je upotrebljavati riječ *liječnik*, ali liječnika ipak oslovljavamo s *doktore*.”, a uz naziv *medicinska sestra*: „Pacijenti se medicinskoj sestri obraćaju sa *sestro*.”

Uz profesijske se imenice, kad je to potrebno, donose i uporabne napomene. Primjerice, uz natuknicu *zubar* i natuknicu *stomatolog* donosi se normativna napomena:

Riječ *zubar* upotrebljava se u razgovornome, ležernijemu stilu. U standardnome je jeziku bolje upotrebljavati riječ *stomatolog*.

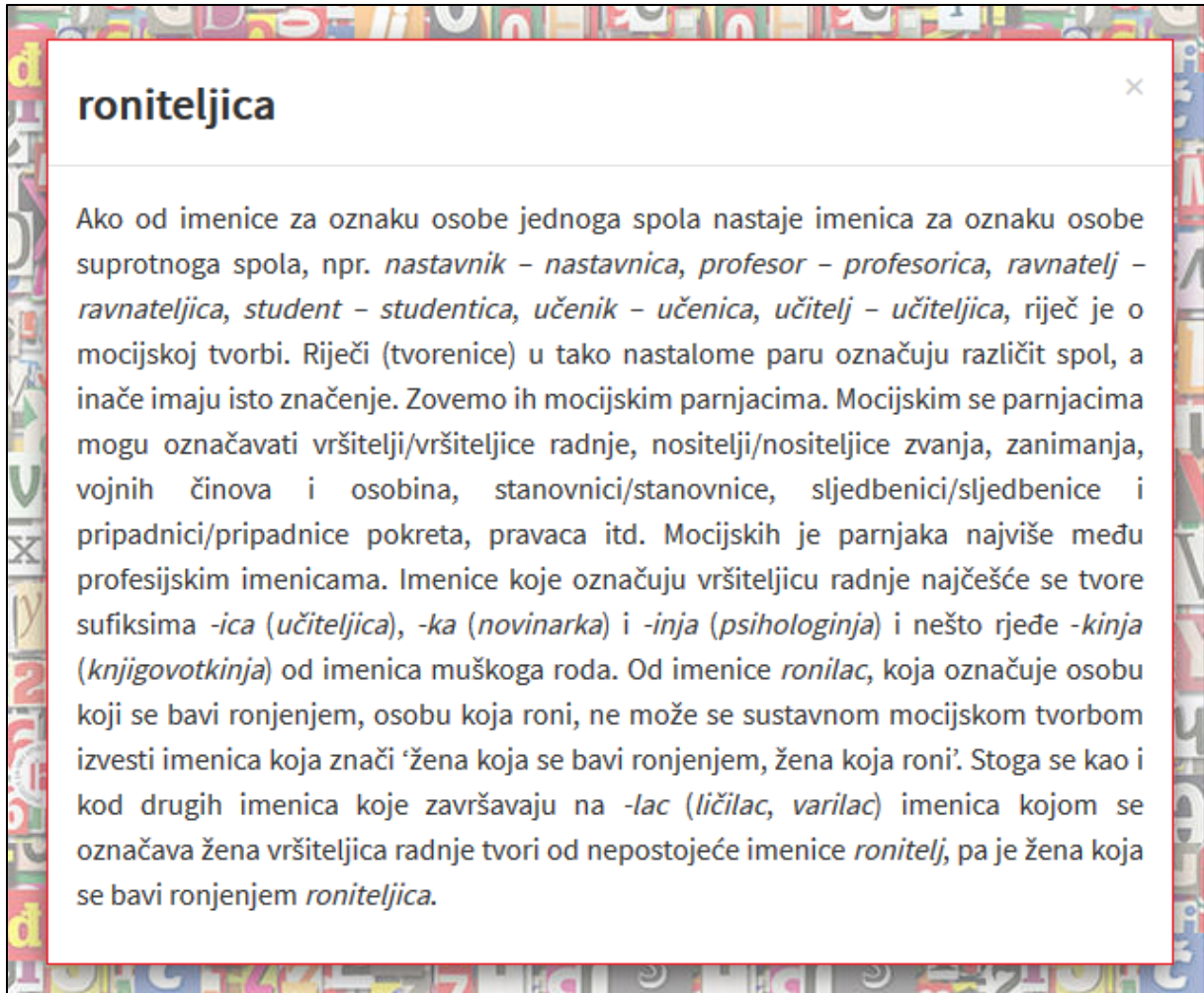
Uz natuknice *nastavnik*, *profesor* i *učitelj* te *nastavnica*, *profesorica* i *učiteljica* donosi se ova uporabna napomena:

Riječi *učitelj*, *nastavnik* i *profesor* drukčije su određene u zakonu danas (*Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* 2008.) nego što je to bilo prije, pa to dovodi do nedosljedne uporabe tih riječi. Danas prema *Zakonu* u osnovnoj školi rade učitelji, a u srednjoj i na fakultetu nastavnici. Značenje se tih riječi usklađeno sa *Zakonom* dosljedno nalazi npr. u natjecajima za posao te na mrežnim stranicama škola. Međutim, značenje je tih riječi često drukčije u publicističkome i razgovornome stilu, pa se često govori i o osnovnoškolskim nastavnicima/profesorima i srednjoškolskim profesorima. U srednjim strukovnim školama rade strukovni učitelji koji se često zovu i strukovni nastavnici. Zbrku povećava i to da učitelji mogu napredovati u zvanje učitelja mentora i učitelja savjetnika, a nastavnici u zvanje profesora mentora i profesora savjetnika. Na fakultetu rade sveučilišni nastavnici, koji mogu imati znanstveno-nastavno i umjetničko-nastavno zvanje docenta, izvanrednoga profesora i redovitoga profesora ili nastavno zvanje predavača, višega predavača ili profesora visoke škole. Dakle, profesori su redoviti profesori, izvanredni profesori i profesori visoke škole. Od radnih se mjesta i znanstveno-nastavnih i umjetničko-nastavnih zvanja razlikuju titule koje se dobivaju završetkom određenoga fakulteta. Onaj koji završi učiteljski fakultet dobiva titulu *diplomirani učitelj*. Onaj koji diplomira na nastavničkom fakultetu po bolonjskome procesu dobiva titulu *mag. edu.* odnosno *magistar edukacije*, ali onaj tko je diplomirao prije uvođenja bolonjskoga procesa dobivao je titulu profesora, pa danas u školama radi još mnogo profesora. Učenici osnovne škole danas se najčešće svojim učiteljima obraćaju riječju *učitelj*, a učenici srednje škole i studenti svojim se nastavnicima obraćaju riječju *profesor*. Odnos između riječi *učitelj*, *nastavnik* i *profesor* odražava se i na odnos između riječi *učiteljica*, *nastavnica* i *profesorica*.

Na portalu *Jezični savjeti* zasad se nalaze ovi savjeti koji se odnose na muško-ženske parnjake u hrvatskome jeziku: *babica* > *primalja*, *diskdžokejica*, *dadilja*, *generalica zbora*, *javna bilježnica*, *kapetanica korvete*, *knjigoveškinja*, *kontraadmiralica*, *krupije*, *kućni pomoćnik*, *mornarica*, *primalja*, *roniteljica*, *servirka* > *poslužiteljica*, *spasiteljica*, *striper*, *taokinja*,

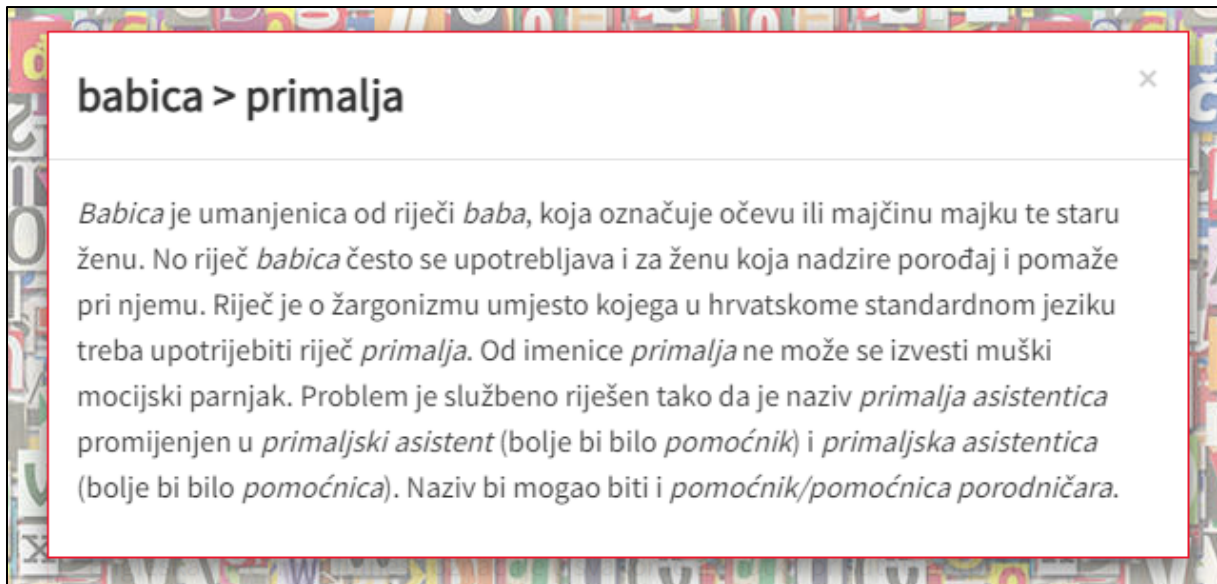
tekstopiskinja, tkalac, vezilac, vodičica, vršiteljica dužnosti ravnateljice > vršiteljica dužnosti ravnatelja. U većini se savjeta odgovara na pitanje kako od naziva za muškarca vršitelja radnje napraviti naziv za ženu vršiteljicu radnje, npr. kako od riječi *ronilac* izvesti muški mocijski parnjak.

Na 4. slici prikazan je savjet iz *Jezičnoga savjetnika* koji je prilagođen preuzet u *Mrežnik* uz natuknice *ronilac* i *roniteljica*.

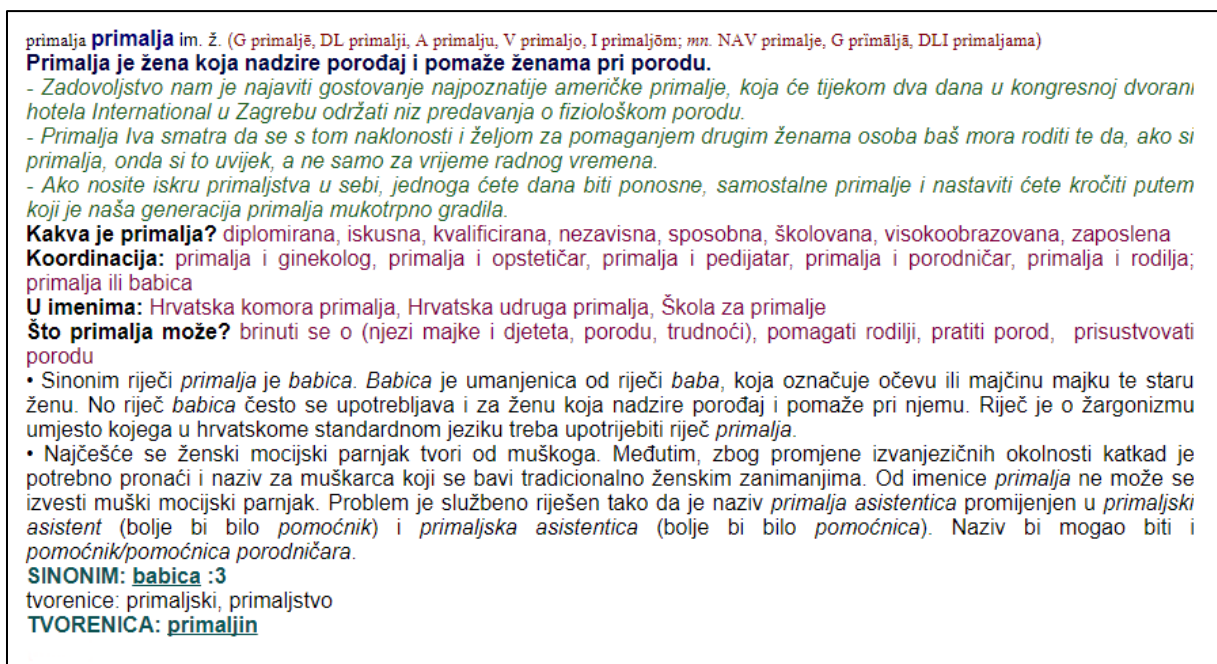
4. slika: Jezični savjet o riječi *roniteljica*

U nekim se savjetima odgovara na suprotno pitanje kako od naziva za ženu vršiteljicu radnje napraviti naziv za muškarca vršitelja radnje (vidi 5. sliku).

5. slika: Jezični savjet o riječi *primalja*

I taj je savjet preuzet u *Mrežnik* u polje normativna napomena, što je prikazano na 6. slici.

6. slika: Obrada natuknice *primalja*

2.5. Poveznice

Mocijski se parnjaci povezuju uz značenja, a ne uz natuknicu. Takvo je rješenje nužno upravo zbog toga što spomenuti alati za crpenje podataka iz korpusa pokazuju da nije uvijek prisutan paralelizam značenja.

Muški se mocijski parnjak upisuje u rubriku *Muško*: (u rječničkome članku u kojemu je natuknica njegov ženski mocijski parnjak), a ženski mocijski parnjak u rubriku *Žensko*: (u rječničkome članku u kojemu je natuknica njegov muški mocijski parnjak) i ne ponavljaju se u rubrici *Antonimi*:. Tako se uz natuknicu **stomatologica** u odgovarajućemu značenju u rubrici *Muško*: donosi *stomatolog, zubar razg.* (a u rubrici *Sinonim*: navodi se sinonim *zubarica razg.*).

Kako u prvoj četverogodišnjoj fazi obrade abecedarij od početnih 10 000 riječi ne uključuje sve riječi i sveze koje se navode u tim rubrikama, one riječi koje neće biti obrađene u tome razdoblju također se navode, a u prikazu rječnika na mreži te riječi neće biti poveznice, ali u dugoročnome planu i daljnjoj obradi, koja će se nastaviti i nakon isteka četverogodišnjega projektnog razdoblja, cilj je imati obrađene i uzajamno povezane sve mocijske parnjake. Mocijski se parnjaci povezuju tako da su natuknice obrađene u *Mrežniku* poveznice, ali navode se i ostale tvorenice koje (još) nisu obrađene.

3. Zaključak

U skladu s načelom spolne/rodne uključivosti i nediskriminacije u *Mrežniku* se dosljedno navode muški i ženski mocijski parnjaci, osim onih koji iz izvanjezičnih razloga nemaju para (vidi Lewis 2014.), i njihovi posvojni pridjevi. Za sve profesijske nazive zbog spolne/rodne ravnopravnosti nužno je imati i muški i ženski mocijski parnjak. Stvaranje rječnika društveno je odgovorna djelatnost i u njima se ne bi trebali reproducirati stereotipi i predrasude, čak ni oni koji su prisutni u korpusima, nego bi i oni trebali biti usmjereni stvaranju jezika bez spolne/rodne diskriminacije. To se posebno može postići tako da su ženski i muški mocijski parnjaci posebne, u potpunosti obrađene i ravnopravne natuknice, da se u definiciji jasno odredi da se muški mocijski parnjak odnosi na osobe bez obzira na spol, tj. ravnopravno se odnosi i na žene i na muškarce, da se ženski mocijski parnjak nikad ne definira s pomoću muškoga, što je u leksikografiji često bila praksa, da se navode nediskriminirajući primjeri i kolokacije te da se daju jezični savjeti i primjeri koji upućuju na to kad i kako upotrijebiti koji mocijski parnjak.

Izvori i literatura

- Anić, Vladimir. 1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Novi liber. Zagreb.
Babić, Stjepan. 1973./1974. Tvorba imenica sa završetkom *-ica* i *-ice*. *Jezik* 19/4–5. 102–123.
Babić, Stjepan. 1980. Kako se kaže kad je žena sudac?. *Jezik* 27/3. 86–87.

- Babić, Stjepan. 1989. Katolkinja ili katolikinja. *Jezik* 37/2. 59–60.
- Babić, Stjepan. 1999. Ženska zanimanja u Hrvatskome bibliografskome leksikonu. *Jezik* 46/5. 191–193.
- Barić, Eugenija. 1987. Mocijski parnjaci i njihova upotreba. *Rasprave Zavoda za jezik* 13. 9–18.
- Barić, Eugenija. 1988. Tvorbeni status ženskog mocijskog parnjaka. *Rasprave Zavoda za jezik* 14. 43–49.
- Barić, Eugenija. 1989. Ženski mocijski parnjak kao funkcionalna komunikacijska kategorija. *Jezik* 37/1. 12–21.
- Barić, Eugenija. 1992. Naglasak u mocijskim parovima. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 18. 17–42.
- Barić, Eugenija i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Birtić, Matea i dr. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Školska knjiga – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- Blagus Bartolec, Goranka; Matas Ivanković, Ivana. 2017. Kad nam korpus ispunjava želje. *Hrvatski jezik* 4/3. 25–28.
- Bratanić, Maja. 2005. Mjesto žene u rječniku. *Jezik u društvenoj interakciji*. Ur. Stolac, Diana; Ivanetić, Nada; Pritchard, Boris. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Zagreb – Rijeka. 37–46.
- Dulčić, Mihovil, ur. 1997. *Govorimo hrvatski*. 1997. Naprijed. Zagreb.
- Glovacki-Bernardi, Zrinjka. 2008: *Kad student zatrudni. Rasprava o rodnoj perspektivi u jeziku*. Alfa. Zagreb.
- Hrvatsko strukovno nazivlje – STRUNA*. <http://struna.ihjj.hr/> (pristupljeno 1. listopada 2021.).
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2014. Jesu li učenici učenice, a članovi aktiva nastavnika i nastavnice? *Hrvatski jezik* 1/2. 5–10
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2015. Relations between description and prescription in Croatian language manuals. *Obdobja 34: Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis* (1. del). Ur. Smolej, Mojca. Centar za slovenščino kot drugi in tuji jezik, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Ljubljana. 299–307.
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica. 2017a. Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik. *Hrvatski jezik* 4/4. 1–7.
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica. 2017b. The Croatian Web Dictionary Project – Mrežnik. *Electronic Lexicography in the 21st Century. Proceedings of eLEX 2017 conference*. Ur. Kosem, Iztok i dr. Lexical Computing CZ.s.r.s. Leiden – Brno. 172–192.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019. Profesijski nazivi u hrvatskoj e-terminografiji i e-leksikografiji. *Studia lexicographica* 13/24. 75–95.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2020. The Croatian Web Dictionary – Mrežnik Project – Goals And Achievements. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 46/2. 645–667.
- Jezični savjetnik*. <http://jezicni-savjetnik.hr/> (pristupljeno 1. listopada 2021.).
- Jojić, Ljiljana, ur. 2015. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Jojić, Ljiljana; Matasović, Ranko, ur. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Novi liber. Zagreb.
- Lewis, Kristian, 2014. Parnjaci kojima nema para. *Hrvatski jezik* 1/4. 8–11.

- Mihaljević, Milica. 2013. Mocijska tvorba kao leksikografski problem. *Od indoeuropeistike do kroatistike. Zbornik u čast Dalibora Brozovića*. Ur. Matasović, Ranko. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb. 361–373.
- Mihaljević, Milica. 2018. Muško i žensko u e-rječniku. *Jezik i njegovi učinci. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku održanoga od 4. do 6. svibnja 2017*. Ur. Stolac, Diana; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa. Zagreb. 209–228.
- Mihaljević, Milica. 2021. Muško i žensko u hrvatskome jeziku i leksikografiji – stereotipi i jezična diskriminacija. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 47/2.
- Mihaljević, Milica; Štebih Golub, Barbara. 2009. Mocijska tvorba u hrvatskome i srpskome jeziku. *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen III, Slawische Sprachkorelationen*. Ur. Tošović, Branko, 81–103. LIT Verlag. Berlin – Münster – Wien – Zürich – London. 81–103
- Miloš, Irena. 2017. Komu je jezik majka, a komu maćeha? *Hrvatski jezik* 4/4. 8–10.
- Šonje, Jure, ur. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga. Zagreb.
- Ženska soba*. <http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/> (pristupljeno 10. listopada 2021.).